

Indledning

Kunsten ude på kanten 2011-2014

Bag denne rapport står en forskergruppe ved Dramaturgi under Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet, som har fulgt projektet *Kunsten ude på kanten*. Rapporten dokumenterer *Kunsten ude på kanten 2011-2014*, som Statens Kunstråd støttede med 2 mio. kr., bevilget den 9. december 2010.

Udgangspunktet for *Kunsten ude på kanten* var Odin Teatrets erfaringer som egnsteater med at involvere store dele af Holstebro's befolkning i sin festuge, Holstebro Festuge. Odin Teatret videreformidlede disse erfaringer gennem møder med seks egnsteatre, spredt ud over hele Danmark. I projektet indgik *Holstebro Festuge Kærlighedshistorier*, som fandt sted 4.-12. juni 2011 med Odin Teatret som igangsætter. Derefter fulgte *Odsherred Kulturfestival*, med Odsherred Teater som primus motor, 27. juli-4. august 2013, *Kulturligt Festivalen*, 23. august-1. september 2013 med Mungo Park Kolding som drivkraft, *Viborg Festuge*, 14.-21. september 2013, under ledelse af Carte Blanche, *Morsø Festuge*, 15.-23. august 2014 med Limfjordsteatret, *Dage med Brecht*, 17.-21. september 2014 ved BaggårdTeatret samt *Torvet på den anden ende*, 20.-21. september 2014 med Bornholms Teater.

Kunsten ude på kanten er karakteriseret ved, at:

De syv byer, der er involveret i projektet: Kolding, Viborg, Rønne, Nykøbing Mors, Nykøbing Sjælland, Svendborg og Holstebro er middelstore byer i periferien (eller næsten-periferien) af Danmark.

Byerne repræsenterer alle landets regioner, og projektet er dermed landsdækkende.

Projektet retter sig mod borgere i alle aldre i de involverede byer og deres opland samt turister og andre besøgende.

Vi, som har forfattet rapporten, søger at give et indblik i projektet som helhed, i de enkelte festugers proces og i de udviklingsmuligheder, den kunstbaserede festuge åbner for teatret, byen og borgerne. Undersøgelsen er løbende blevet dokumenteret med video, interviews og analyserende artikler, og gennem dette synliggøres de enkelte festugers karakteristika, ligesom forskelle mellem de lokale tiltag er kommet til syne i arbejdet. Der er et kunstnerisk koncept bag hver festuge i de involverede byer, og i kommunikationen med festugearrangørerne har vi stillet skarpt på konceptet og den kunstneriske ide bag festugen.

Da *Kunsten ude på kanten* udspringer af Odin Teatrets mangeårige arbejde som festugearrangør, indtager Odin Teatret af gode grunde en særposition i projektet. Festugens deltagelsesform er integreret i Odin Teatrets profil. Teatret har trænet og udviklet dramaturgiske greb i forhold til en kunstnerisk aktivitet i byrummet gennem 50 år (fra 1966) og har skabt relationer til byen Holstebro, hvor flere generationer efterhånden kender til teatret og dets aktiviteter. Desuden besidder Odin Teatret afgørende ressourcer, og festugen prioriteres som et af teatrets centrale udviklingsfelter. Samtidig har Odin Teatret, fx gennem workshops og kurser for

eksterne unge skuespillere, kunnet skabe grundlag for store parader og synlige begivenheder i Holstebro Festuge. Aktiviteter som åbningen af festugen, daglige parader gennem byen, afslutning i parken og iscenesættelsen af Rådhuset, er blevet faste traditioner, som teatret har vedligeholdt.

Som projekt løb *Kunsten ude på kanten* over fire år og de syv egnsteatre, som var involveret, har i perioden 2011-2014 modtaget et økonomisk tilskud, der skulle gøre det muligt at eksperimentere med at udvikle festuger, hvori teatret er en central aktør, og hvor teaterinstitutionens grænser gøres flydende med henblik på borgeraktivering.

Som forskerteam har vi ønsket at pege på de generelle potentialer i festugekonceptet. Følgende overskrifter og spørgsmål har været styrende for de dele, vi især har fokuseret på i observation, interviews og samtaler med festugearrangørerne:

Samarbejdsdimensionen

Hvordan er relationen mellem Odin Teatrets festugekoncept og de øvrige teatre i projektet? Hvordan udvikler relationen mellem partnerne sig undervejs? Hvilke samarbejder opstår der lokalt mellem teatrene og andre organisationer og institutioner? Hvilke gevinster er der i det netværksbaserede samarbejde? Hvordan udfordrer nye samarbejder de deltagende teatre?

Teaterdimensionen

Hvad er det enkelte teaters motivation for at deltage? Hvordan udvikles relationen til det lokale publikum? Hvordan bidrager festugekonceptet til teatrets kunstneriske udvikling?

Medborgerdimensionen

Hvem deltager? Hvordan skabes samarbejdsrelationer med borgere, organisationer, frivillige? Hvad er udbyttet heraf?

Som supplement til de tre dimensioner inkluderer vores undersøgelse af festivalformerne kontekstuelle, historiske, idehistoriske og samtidsaktuelle perspektiver.

Rækkefølgen af artikler, optegnelser og interviews i denne rapport er sammenfaldende med rækkefølgen for deres gennemførelse. Vi indleder med Holstebro Festuge, og i den forbindelse præsenteres Odin Teatret som initiativtager til festugekonceptet. Odin Teatret valgte i sin tid bevidst at slå sig ned i en 'udkant', og det vilkår og valg deler de egnsteatre, som er involveret i projektet. Rapporten støtter her op om projektets intention om at synliggøre det marginale, og på den måde er en af vores hensigter at undersøge, hvordan egnsteatrene med projektet her og fremover kan bidrage til 'at gøre udkant til forkant'.

Følgeforskning

Den forskningsmæssige opgave har været at dokumentere og kontinuerligt supplere projektet med afrapporteringer og interviews med hovedaktørerne og dermed skabe

løbende refleksion. Hensigten har været, at vores involvering skulle kunne fungere som et refleksivt partnerskab i forhold til festugeledelsen. Vi har været i løbende dialog med teatrene og har stillet spørgsmål til deres måde at planlægge, handle og reflektere på, og håber på den måde, at vi har kunnet bidrage til deres selvrefleksion. Vi har ønsket at udvikle et evalueringsformat, som har en performativ karakter, hvor vores kommunikation med festugerne i sig selv har værdi. Endelig har vi eksperimenteret med at give evalueringsformatet en processuel karakter, og de rapporter, vi løbende har offentliggjort på hjemmesiden, er evalueringens primære produkt: <http://www.peripeti.dk/category/kunsten-ude-pa-kanten/>

Stafet-modellen

Hver enkelt i forskerteamet har haft ansvar for at følge to-tre festuger. Vi har i hvert tilfælde haft møder med festugen før-, under- og efter. Først et indledende forventningsafstemmende møde med egnsteatret og/eller festivalledelsen, i mange tilfælde foretaget som interview. Dernæst et møde med selve festugen, hvor vi har analyseret udvalgte forestillinger og events og lavet interviews og videodokumentation med aktører fra det pågældende sted. Og endelig et afsluttende interview med egnsteatret og evt. andre fra festugeledelsen. Denne trelede måde at organisere undersøgelsen på, skulle gerne sikre en vis bæredygtighed forstået sådan, at vi med kendskab til teatrenes forventninger før afviklingen og en ret detaljeret viden om, hvordan det så faktisk udviklede sig, har fået mulighed for mere indgående at drøfte festugens potentialer. Vi har både beskæftiget os med realiserede og ikke-realiserede muligheder, og på den baggrund har vi kunne diskutere nogle af de dilemmaer og afgørende valg, teatret står i som festugearrangør.

Processen er foregået som en slags stafetløb forstået sådan, at resultatet af observationer og interviews fra fx Kulturfestivalen i Odsherred har dannet afsæt for undersøgelse af den næste festuge i rækken. Der var også lagt op til, at teatrene skulle deltage i en slags stafetløb med hinanden, idet festugerne fordelte sig over en længere periode, og teatrene havde på den måde mulighed for at søge inspiration hos hinanden, når de skulle løse den opgave at finde egne kunstneriske greb i forhold til festugen og koble festugeaktiviteterne til teatrets øvrige praksis.

Rapportformen bærer præg af, at vi har arbejdet over et længere tidsspektrum og i en løs netværksform. I nogle tilfælde er afrapporteringerne fra feltet holdt i en impressionistisk stil, mens andre møder med aktører og steder har et mere analyserende og problematiserende greb.

Et selvkritisk blik

I praksis er det vores indtryk, at der ikke skete særlig stor udveksling undervejs mellem teatrene, antagelig fordi det at skulle arrangere festuge allerede lagde et pres på dem og beslaglagde tid og ressourcer. Desuden har projektet været løst ledet. Fra teatrenes side har der ikke været så stor respons, når projektledelsen trådte til, i hvert fald var det meget få, der mødte op, da de involverede egnsteatre blev inviteret til et fælles kickstartmøde på Odin Teatret i 2011. I praksis fungerede stafet-modellen derfor ikke helt optimalt. Det skal dog siges, at teatrene selv undervejs fik etableret dialogformer, som gjorde det muligt at erfaringsudveksle. Forskerteamets kommunikation med de enkelte teatre har også skabt en erfaringsdelende praksis, idet vi efterhånden kunne trække vores erfaringer fra andre teatre med ind i

samtalen til sammenligning.

Vi har internt gjort os nogle erfaringer med evalueringsstafetten, som kunne have været strammere gennemført som model. Projektets løse form gav en høj grad af fleksibilitet og frihed til den enkelte forsker. En klarere formulering af evalueringskriterierne fra projektets start samt en mere systematisk sammenlignende evalueringspraksis ville have muliggjort en mere vurderende tilgang til, hvorvidt og hvordan det enkelte egnsteater er lykkedes med at skabe en scenekunstnerisk og borgerinddragende festuge. Evalueringens løse form har betydet, at hver festuge i højere grad er blevet vurderet på egne præmisser og med fokus på lokale potentialer.

Festugetyper

Gennem undersøgelsen har vi identificeret nogle forskelligheder, der kommer til udtryk gennem det enkelte teaters festugekoncept, samarbejdsform, ledelse og den kunstneriske tradition og målsætning. Vi har her afgrænset de syv festuger ved de mest markante forskelle:

Carte Blanche

Viborg Festuge fungerer som en netværksfestival. Dens aktiviteter er koordineret af en projektmedarbejder, der samarbejder tæt med Carte Blanche om at få lokale aktører – borgere, kunstnere og organisationer til at bidrage. Der samarbejdes desuden med *Odsherred Kulturfestival* om en forestillingsproduktion.

Limfjordsteatret

Morsø har en særlig funktion som identitetsfestival, hvor pointen er at gøre Mors synlig som et sted med en særlig historie, både for deltagerne i Kulturmødet og for morsingboerne selv i anledning af det nationale Kulturmøde.

BaggårdTeatret

Svendborg Brecht Festival kvalificerer sig ved at være en nichefestival for både unge og ældre, idet BaggårdTeatret har bygget festivalen op omkring den lokale Brecht-interesse, der primært dyrkes af ældre borgere, og samtidig forsøger man at integrere unge i teaterkulturen gennem teatrets initiativ 'Fraktion B'.

Odsherred Teater

Odsherred Kulturfestival kan karakteriseres som en decentral festival og er spredt over et stort geografisk område uden en egentlig hovedby. Hovedansvaret for festivalen ligger hos en projektleder og er dermed placeret uden for egnsteatret. Der arbejdes med en bred kulturel og brugerorienteret tilgang til festugen (verdens længste frokostbord, cirkus i vandkanten). Og Odsherred Kulturfestival arbejder eksplicit med ideen om at skabe en bæredygtig festival – et perspektiv, der måske har været medvirkende til, at denne festuge faktisk fortsætter.

Bornholms Teater

Bornholms Kulturuge er en karnevalistisk festival, der vender op og ned på et specifikt sted med *Torvet på den anden ende* som den centrale iscenesættelse, der tilbyder et nyt perspektiv på Rønnes gamle torv. Lokale kunstnere og borger foreninger udstiller over to dage, og det hele er organiseret af Bornholms Teater.

Mungo Park Kolding

Nabokrig tager form som en tværkunstnerisk forestilling i et samarbejde mellem tre

kunstinstitutioner: Mungo Park, Det Danske Musicalakademi i Fredericia og Vejle Musik Teater.

Odin Teatret

Holstebro Festuge er en veletableret festival med en teatral form, der udspringer af teatrets æstetik, og med et både stort lokalt og internationalt netværk. Teatret har rollen som den helt centrale aktør, og det er en udpræget teatercentreret festuge, som er baseret på deltagelse af tilreisende grupper, der deltager i forberedende workshops hos Odin Teatret inden selve festugen.

Spørgsmål til de enkelte teatre

Teatrene har hver især nogle spidskompetencer, de kan erfaringsdele, og vi vil her fremhæve disse samt pege på nogle af de mest påtrængende spørgsmål, som vi vil anbefale teatrene at finde svar på, hvis de vil arbejde videre med rollen som kulturel festivalaktør i fremtiden.

Carte Blanche har gjort vigtige erfaringer med en netværksmodel for organiseringen af en relativt stor, 'selvkurateret' festuge med mange sidestillede aktører. Hvordan sikrer teatret sit eget engagement og ejerskab igennem deltagelsen i et festugeprojekt? Hvordan sørger teatret for at der også skabes en ramme for dets egen kunstneriske udvikling?

Limfjordsteatret har oparbejdet særlige erfaringer med bæredygtig frivilligledelse og inddragelse af det lokale forretningsliv. Spørgsmålet til Limfjordsteatret er, hvordan man laver et festugeprogram, der både fastholder de lokales ejerskab, stolthed og selvrefleksion, samtidigt med at teatret leverer noget, der er kunstnerisk og tematisk vedkommende for et eksternt publikum, og som ikke drukner i Kulturmødet eller bliver set som 'det andet, lokale arrangement'?

BaggårdTeatrets festival har nichekarakter og er baseret på samarbejder med en forholdsvis smal målgruppe omkring Brechts Hus i Svendborg. Men samtidig gør teatret sig bemærket med udviklingen af deltagelsesformer, som appellerer til unge, dels gennem Fraktion B, der baserer sig på involvering af helt unge kulturbrugere fra Svendborg, og dels med en særlig forretningsmodel, hvor teatret har delt ansættelsen af en skuespiller med Oure Højskole. Med disse åbnende tiltag i forhold til unge, er spørgsmålet, hvordan BaggårdTeatret videreudvikler en samarbejdsmodel, hvor de unge fra Fraktion B, Oure og borgerne omkring den særlige Brecht-niche kan mødes. Måske er den seneste udvikling af Dage med Brecht et svar på spørgsmålet, da BaggårdTeatret her, i februar 2016, bl.a. præsenterer forestillingen *Mennesker mødes* og ... med elever fra Oure som møder en gruppe flygtninge på scenen i Brechts *Flygtningesamtaler*. Et spørgsmål som står tilbage er dog, hvordan festivalens nicheagtige placering i skovbrynet kan forenes med teatrets ønske om en større folkelig tilslutning?

Odsherred Teaters brede tilgang til festugen, er et forsøg på at skabe en bæredygtig festival. Bæredygtighedsperspektivet har været medvirkende til, at denne festuge faktisk fortsætter men fusioneret med hovedkonkurrenten, Geopark. Men spørgsmålet, der melder sig er, hvordan en festival, som fusionerer med Geopark, undgår at miste 'sig selv' - dvs. miste den marginaliserede festivals frihed til at eksperimentere?

Bornholms Teaters bidrag til Bornholms Kulturuge er et teatralt eksperiment, hvor byens centrale torv omskabes til en stor scene. Her synes det relevant at spørge, hvordan teatret kan videreudvikle og skærpe denne teatralisering af byen, sådan at borgernes blik på torvet som et scenerum med kurateringer, arrangementer og rammer vedligeholdes?

Mungo Park Kolding står for et udpræget kunstnerisk samarbejde med Vejle og Fredericia i trekantssammenslutningen, og festugeaktiviteterne er holdt indenfor teatrenes vægge. Det synes derfor oplagt at spørge til festugens afgrænsning og periferi, for hvordan kan teatret benytte festugeformen til i højere grad at indtage byen uden for de institutionelle rum og spille en rolle i bybilledet?

Odin Teatrets genkendelige teatrale sprog forener det elitære, det folkelige og det fremmede. Holstebro Festuge er præget af bestemte Odin-spektakulære udtryk og former, som er identificerbare for byens borgere. Teatret 'uddanner' også deres egne frivillige, der lærer Odin-æstetikken på et tre ugers kursusforløb forud for festivalen. Spørgsmålet er, om en mere løs netværksstruktur, så publikum bliver mere medskabende, kunne være et fornyende greb i Odin Teatrets festugekoncept?

Fremtidens festuger

Hvordan kan egnsteatrene synliggøre 'den skjulte økonomi' (fx det nødvendige frivillige gratisarbejde) og konkretisere, hvad man som borger i en by kan forvente at få igen for sin deltagelse?

Hvilke nye samarbejdsmodeller kan være med til at sikre, at egnsteatre og festivalledelser ikke overtrækker de frivilliges og institutionernes ressourcer?

Hvilke former for samarbejde kan være med til at sikre, at festugerne undgår konkurrence med andre store kulturelle satsninger?

Hvordan kan man yderligere styrke festugernes sociale effekter, fx styrkelse af lokal identitetsfølelse og regional ejerskabsfølelse?

Gennem arbejdet med festugerne har vi observeret tre hovedudfordringer, som skal opsummeres, nemlig:

At skabe velfungerende relationer til andre kulturelle satsninger

Der er en vis lighed mellem festugerne i Viborg, Odsherred og Morsø idet festugekonceptet var i en vanskelig relation til en anden større kulturpolitisk satsning, hhv. Snapsetinget i Viborg, Geopark i Odsherred og Kulturmødet på Morsø.

At virke både lokalt og globalt

Nogle af festivalerne kvalificerede sig som udpræget lokal produktion og som egnsteatrets æstetiske selvrefleksion men blev måske lidt for indforstået til at række ud, tiltrække og fungere som udstillingsvindue for et eksternt publikum.

At tackle frivillighed

Flere af festivalerne var præget af et problem med at hverve deltagere og regulere forholdet mellem ledelse og frivillighed. Frivillighed er ofte forbundet med forventninger om passioneret deltagelse, høj ansvarlighed og selvledelse, hvilket også gælder de involverede teatre her. Spørgsmålet er, hvordan man finder metoder til at hverve frivillige, og hvordan man iscenesætter relationen, så de frivillige knytter bånd til teatrene.

Om og hvordan festugerne skal videreføres ligger uden for vores undersøgelses rækkevidde at svare på. Her har vi især fokuseret opmærksomheden på, hvordan den enkelte festuge kan evalueres i sin egen ret, og hvordan de enkelte aktører kan reflektere over egen organisations praksis.